

Ion COVALCIUC,
dr., conf. univ.
PhD,
Associate Professor

Daniel CRISTEA,
doctorand
PhD student

IMPACTUL NOILOR PROCEDEE PROBATORII ASUPRA DREPTURILOR OMULUI ÎN PROCESUL PENAL

Dinamica procesului legislativ din ultima vreme, stimulată inclusiv de progresul tehnico-științific și respectiv solicitarea tot mai mare atât din partea organelor judiciare, cât și a societății în ansamblu, nu poate să nu influențeze drepturile și libertățile fundamentale ale omului. În mod evident, însă, impactul noilor instrumente investigative, ca formă de răspuns la provocările menționate, asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, ar urma să fie nu doar vizibile, ci și previzibile pentru destinatarii legii.

Modul în care legiuitorul a ales să reglementeze activitatea specială de investigații, în special din perspectiva interferenței acesteia cu drepturile omului, nu poate fi neglijată, devierile în această materie fiind de natură fie să anihileze activitatea specială de investigații, fie să prejudicieze nejustificat drepturile omului. Considerente din care orice demers în vederea identificării inadvertențelor în acest sens nu poate fi decât unul binevenit.

Cuvintele-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigație, drepturi ale omului, procedeu probator.

THE IMPACT OF NEW PROCEDURES ON HUMAN RIGHTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The dynamics of the legislative process in recent times, stimulated by the scientific progress and, respectively, the increasing demand from both judicial bodies and society as a whole, influence the fundamental human rights and freedoms. The impact of new investigative tools, as a form of response to the challenges mentioned, on human rights and fundamental freedoms, have to be not only visible but also predictable for the recipients of the law.

The approach which the legislature chose to adopt with regards to the special investigative activity, from the perspective of its interference with human rights, cannot be neglected because deviations in this matter being likely to either annihilate the effectiveness of the investigative activity or unjustifiably harm human rights. Considerations, which serve to identify inadequacies in this regard can only be welcomed.

Keywords: special investigative activity, special investigative actions, human rights, evidentiary procedure

Introducere. Conform autorului B. Rozovschi, normele procesual penale reprezintă compromisul dintre ideal și posibilitățile prac-

tice, compromis influențat de diferiți factori și concepții teoretice, finalul dorit fiind mijlocul de aur dintre acestea [1, p. 15]. Idealul în întelesul

autorului menționat reprezintă de fapt realizarea scopului procesului penal, de o asemenea manieră, astfel încât în cadrul activităților procesuale să fie minimalizată lezarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, iar acolo unde acest lucru este imposibil intervenția autorităților în domeniul drepturilor omului să fie una minimă. În opoziție, posibilitățile practice reprezintă potențialul uman și logistic de care dispun organele judiciare, racordat la paradigma reglementărilor normative.

În același registru, conform filosofului A. North, știința care nu-și iută fondatorii încetează a mai fi știință [2]. Or, privită din această perspectivă știința dreptului procesual penal, fără a diminua importanța conceptelor fundamentale care au stat la temelia acesteia, nu poate rămâne neschimbată, în caz contrar fiind evidentă imposibilitatea procesului penal de a evolua, fără alte alternative decât a rămâne crispat conceptelor procesual penale primare. Pe cale de consecință, posibilitatea procesului penal de a răspunde cerințelor sociale ar fi una iluzorie, iar compromisul dintre idealul la care ar urma să tindă normele procesual penale și respectiv posibilitatea de atingere a acestora devenind irealizabil. Astfel, necesitatea de a se adapta noilor realități, inclusiv prin înzestrarea organelor judiciare cu noi instrumente investigative, este una din sarcinile curente ce se află în fața științei dreptului procesual penal. Sarcină care nu ar putea fi realizată fără a lua în calcul ingerința în sfera drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Interferența dintre noile instrumente investigative și drepturile omului. Oricare ar fi noile instrumente investigative preluate de către legiuitor în procesul penal, nu putem să trecem cu vederea impactul pe care acestea îl pot avea asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Oscilațiile pe care au pendulat autoritățile în implementarea politiciii penale sunt în favoarea unuia sau altuia dintre cele două modele procesual penale. În acest sens, autorul Packer H.L. a evidențiat: a) modelul procesului adecvat (Due Process Model), când prioritatea de bază rezidă în protecția adecvată a drepturilor și libertăților persoanei, protecție care se asigură prin acordarea unui număr maxim de garanții procesual penale per-

soanei care se apără în procesul penal; b) modelul controlului criminalității (Crime Control Model), când în centrul atenției este pusă protecția societății și membrilor acesteia (victime reale ori potențiale) de infracțiuni, și care permite, în scopul atingerii unei eficacități maxime în combaterea infracționalității, restrângerea substanțială a drepturilor și libertăților persoanei. În baza acestei concepții, recunoscută astăzi conceptuală, se poate afirma că elementele de bază, care se află într-o continuă concurență ale politiciii procesual penale, sunt pe de o parte protecția plenară a drepturilor omului, iar pe de altă parte lupta cu infracționalitatea. Meritul autorului Packer H.L. urmează a fi recunoscut în faptul că el a demonstrat imposibilitatea instituirii monopolului în această luptă. Elementele respective, deși se află într-o concurență naturală, concomitent în permanență interacționează, determinând fiecare sistem procesual penal să se afle într-o eternă căutare a balansului necesar societății [3, p. 57].

Astfel, pornind pe această linie de gândire, putem constata unul dintre pașii inovatori, făcut de către legiuitorul autohton în această direcție prin preluarea în procesul penal a instrumentelor investigative proprii activității speciale de investigații. Adoptarea Legii privind activitatea specială de investigații¹, dar și a legislației conexe, nu poate trece neobservată nu doar de către organele judiciare care au fost înzestrate cu noi instrumentele investigative respective, ci și de către subiecții pasivi ai acestor intervenții legislative. Pas care constă în tentativa salutară de a reglementa comportamentul agenților statului în cadrul activității speciale de investigații al cărei scop, pe lângă aducerea activității respective în cadrul legal, îl constituie nu în ultimul rând garantarea respectării drepturilor omului. O altă inovație este încercătura juridică atribuită acestei activități, sau mai precis în atribuirea măsurilor speciale de investigații efectuate în procesul penal al statutului de procedee probatorii. Or, dacă anterior existau luări de poziții prin care se încerca echivalarea procesului gnoseologic din

¹ Aici și în continuare Legea privind activitatea specială de investigații, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.03.2012. Monitorul Oficial nr. 113-118/373 din 08.06.2012, p.6-12.

cadrul activității speciale de investigații cu cel din procesul penal [4, p. 23], prin intervențiile menționate mai sus această tendință a căpătat un caracter legislativ. Astfel a crescut în mod considerabil și posibilitatea utilizării activității speciale de investigații în rezolvarea principalei probleme a procesului penal, cea a probelor, ca fiind o cale mult mai eficientă pentru obținerea rezultatului scontat. Este interesant nu atât și nu doar raportul dintre aceste procedee probatorii și garanțiile procesual-penale acordate participanților la proces, inclusiv în eventualitatea comiterii anumitor acțiuni abuzive din partea organelor judiciare, cât importanța procesual penală a acestor instrumente.

În altă ordine de idei dacă am încadra intervențiile legislative menționate în paradigma celor două tipuri de proces penal menționate supra, în mod sigur acestea se încadrează în modelul controlului criminalității. Or, faptul că instrumentele respective de investigație în principal sunt destinate pentru fortificarea capacităților organelor judiciare este la suprafață, după cum de altfel este evident și faptul că ingerința măsurilor speciale de investigație în sfera drepturilor și libertăților fundamentale ale omului este net superioară în raport cu procedeele probatorii clasice.

La moment avem practic două acte normative ce reglementează efectuarea măsurilor speciale de investigații, și anume legea privind activitatea specială de investigații și respectiv CPP RM², în mod logic rezultând două feluri de proceduri în care acestea se pot realiza. Afirmția este valabilă cel puțin pentru măsurile speciale de investigații a căror realizare este posibilă atât în cadrul, cât și în afara procesului penal. Perspectivă din care, dată fiind natura măsurilor speciale de investigații, devine destul de interesantă interferența acestora cu drepturile omului. În acest sens, riscul ca ingerința în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, și nu în ultimul rând garanțiile oferite de legiuitor în acest sens, să fie axate pe procedura în care sunt utilizate instrumentele respective, nu și pe gradul

de ingerință sau pe importanța dreptului afectat, cu consecințele de rigoare.

De altfel, legiuitorul autohton a utilizat abordări asemănătoare și cu privire la unele dintre procedeele probatorii clasice, care prin natura lor presupun anumite ingerințe în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Abordare cu privire la care am putea spune că legiuitorul utilizează politica dublului standard. Aici este vorba în special de condițiile impuse de legiuitor în legătură cu efectuarea perchezițiilor, cercetărilor la fața locului în domiciliu etc. Deși în esență natura acțiunii nu se schimbă în funcție de procedura în care este utilizată, totuși legiuitorul a aplicat un tratament mai exigent în cadrul procesului penal și mai puțin riguros în cadrul procesului contravențional, fapt care în mod sigur poate tenta organele judiciare să folosească ultima opțiune pentru a obține anumite probe ce urmează a fi utilizate în procesul penal. Situația în domeniul respectării drepturilor fundamentale ale persoanei riscă astfel să devină una paradoxală, or legiuitorul tinde să le asigure acestora o protecție graduală în funcție de fapta ce constituie obiect al investigației și respectiv procedura utilizată în acest sens, nu și de natura dreptului afectat. În cadrul procesului penal, uneori protecția respectivă este excesivă, dar care scade odată cu diminuarea pericolozității faptei investigate, astfel în cadrul procesului contravențional devenind mult mai redusă.

Totodată, o simplă lecturare a legii privind activitatea specială de investigații scoate în evidență mai multe referiri la domeniul drepturilor omului. Astfel din prevederile art. 1 al Legii menționate rezultă că scopul activității speciale de investigații este culegerea de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor. În conformitate cu prevederile art. 3 din Lege rezultă că unul dintre principiile de bază ale activității speciale de investigații îl constituie cel al respectării drepturilor și libertăților persoanei, iar art. 4 din aceeași act normativ este totalmente dedicat drepturilor omului. Mai mult, alin. 5 al acestui articol prevede că orice informație sau orice

² Aici și în continuare Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003, p.4-208.

probă care au fost acumulate cu încălcarea drepturilor și libertăților omului sunt nule și se consideră inexistente. În aceeași ordine de idei putem constata că legiuitorul a prevăzut ca o primă obligație a subiectului nemijlocit împuternicit cu efectuarea măsurilor speciale de investigații, conform prevederilor art. 11 din Lege, obligația de a respecta nu doar drepturile, ci și interesele legitime ale persoanei, fiind obligat să ia toate măsurile în vederea apărării drepturilor și libertăților omului. Astfel, o primă impresie care se poate formula în baza celor relatate este nu doar preocuparea deosebită a legiuitorului față de drepturile omului, dar și întru-n fel caracterul absolut al acestora; or, niciuna dintre normele legale la care am făcut referință nici măcar nu sugerează posibilitatea limitării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Pe de altă parte din prevederile art. 11 lit. „g” al Legii privind activitatea specială de investigații rezultă că legiuitorul totuși prevede posibilitatea anumitor ingerințe în domeniul drepturilor omului, obligând ofițerul de investigații să respecte proporționalitatea dintre dreptul lezat și necesitatea măsurii ce se efectuează. Conform prevederilor art. 19 al. 2 lit. „b”, din aceeași lege, una dintre condițiile cumulative pentru autorizarea măsurilor speciale de investigații îl constituie proporționalitatea acesteia cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, iar temei pentru încetarea activității speciale de investigații este conform prevederilor art. 20 al. 6 din lege încălcarea disproporționată ori în mod vădit a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor. Aceleași circumstanțe determină procurorul, conform art. 22 al. 5 din Lege, să declare nule măsurile întreprinse și să dispună, prin ordonanță, nimicirea imediată a purtătorului material de informații și a materialelor acumulate pe parcursul efectuării măsurii speciale de investigații.

Astfel pe de o parte legiuitorul folosește o reglementare legală din care rezultă intangibilitatea drepturilor omului, iar pe de altă parte obligă agenții statului să respecte proporționalitatea în restrângerea acestora, ceea ce implică înseamnă o recunoaștere de către stat a intruziunii în domeniul drepturilor

omului în cadrul efectuării măsurilor speciale de investigații. Abordare care este una logică și care corespunde esenței măsurilor speciale de investigații.

Or, drepturile și libertățile fundamentale ale omului – deși prevăzute în cele mai importante acte, inclusiv internaționale cum ar fi spre exemplu Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, precum și în altele nu mai puțin importante, dar și în legile interne, începând cu legea fundamentală (Constituția) – totuși nu poartă un caracter absolut, așa după cum ar putea apărea prima impresie din prevederile legislației în domeniu la care ne-am referit. Astfel chiar actele legislative nominalizate admit existența unor limitări a drepturilor și libertăților fundamentale, spre exemplu Constituția Republicii Moldova, în art. 54, prevede că: exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției [5, p. 13].

Pentru a înțelege mecanismul restrângerii drepturilor și libertăților omului în cadrul activității speciale de investigații am încercat să apelăm la definiția formulată de către autorul I. Deleanu, conform căreia drepturile fundamentale ale omului sunt drepturi subiective, în temeiul cărora titularii pot să desfășoare o anumită conduită și să ceară altora desfășurarea unei conduite corelative dreptului lor, sub sancțiunea prevăzute de lege, în scopul valorificării unui interes personal și legitim [6, p. 63].

În altă ordine de idei, autorul C. Ionescu menționează că deși drepturile fundamentale sunt vitale pentru condiția individului, exercițiul unora dintre ele poate fi restrâns în anumite împrejurări. Facem precizarea că într-o asemenea ipoteză nu se restrâng sau se suspendă drepturile ca atare, ci doar exercitarea

lor. Restrângerea exercițiului trebuie prevăzută de însăși Constituția, să fie limitată în timp și impusă de circumstanțe excepționale stabilite expres [7, p. 180].

Opiniile specialiștilor în drept constituțional privind evoluția drepturilor omului pot fi rezumate la ideea că declararea oficială a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului este marcată de proclamarea acestora odată cu Revoluția franceză din anul 1789 și adoptarea Declarației drepturilor omului și cetățeanului, continuând cu lărgirea spectrului drepturilor fundamentale și introducerea lor în conținutul Constituțiilor scrise, ele fiind astfel garantate de stat [7, p. 172].

Concluzii. Din cele menționate rezultă că este insuficient ca statul să proclame anumite drepturi sau libertăți ale omului, căci

pentru a le da eficacitate acesta mai trebuie: să prevadă drepturile și libertățile omului în lege; să se abțină de la încălcarea drepturilor și libertăților omului; să sancționeze de fiecare dată faptele prin care sunt lezate în mod ilegal drepturile și libertățile omului; să prevadă în lege condițiile în care exercițiul anumitor drepturi sau libertăți poate fi restrâns.

Condiții care după noi nu pot fi axate pe procedura în cadrul căreia poate fi restrâns exercițiul dreptului, ci doar pe natura acestuia, în caz contrar instrumentele investigative putând fi utilizate în mod speculativ de către organele judiciare cu consecințele de rigoare, iar plata sub forma drepturilor lezate în cadrul investigațiilor riscă să fie net superioară comparativ cu rezultatul obținut.

Bibliografie:

1. Розовский Б. Ненаучные заметки о некоторых научных проблемах уголовного процесса. Эссе. – Луганск: РИО ЛАВД, 2004. 600 с.
 2. North A. The Organisation of Thought. Andesite Press. 242 p.
 3. Packer H.L. Two Models of the Criminal Process // University of Pennsylvania Law Review. Vol. 113. November 1964. N 1. P. 1., În: Головки Л. и другие. Курс Уголовного процесса. Изд. Статут. Москва 2017. 1280 с.
 4. Бозров В., Результатам ОРД – статус до-
казательств, „Законность”, 2004 г., N 12, стр.23.
 5. Zubco V., Avram M., Gheorghita M.. Protecția drepturilor omului la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere. Ed. ARC. Chișinău, 2006, p. 13.
 6. Deleanu I., Drept constituțional și instituții politice, vol. 1, Editura Europa Nouă, București, 1996.
 7. Ionescu C., Drept constituțional și instituții politice, vol. 1, Editura Lumina Lex, București, 1997, p. 180.
-

DESPRE AUTORI

Ion COVALCIUC

*doctor în drept, lector universitar,
procuror-șef al Procuraturii mun. Bălți,
e-mail: ioncov@mail.ru,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0692-8988>*

Daniel CRISTEA,

*ofițer de poliție în cadrul Inspectoratului Județean
de Poliție Buzău, România,
doctorand, Școala Doctorală „Științe juridice”
a Universității de Stat din Moldova
e-mail: cristeadaniel415@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5786-2619>*